

Dyrektywa 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów jako kolejny etap na drodze tworzenia jednolitych reguł konkurencji na unijnym rynku

Spis treści

- I. Zarys problemu: różne tradycje prawa umów w systemie prawa cywilnego i w systemie prawa powszechnego
- II. Harmonizacja zupełna *versus* minimalna – jaki kierunek rozwoju unijnego prawa konsumenckiego jest właściwy?
- III. Dyrektywa PE i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów jako wynik kompromisu
- IV. Ocena dyrektywy w sprawie praw konsumentów z punktu widzenia jej skutków dla przedsiębiorstw i konsumentów oraz zadań ustawodawcy krajowego
- V. Podsumowanie

Streszczenie

W dniu 25 października 2011 r. przyjęta została dyrektywa w sprawie praw konsumentów uchylająca dyrektywę 85/577/EWG w sprawie umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa i dyrektywę 97/7/WE w sprawie umów zawieranych na odległość i zmieniająca dyrektywę 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i dyrektywę 1999/44/WE w sprawie sprzedaży konsumenckiej i gwarancji. Stanowi ona kolejny krok na drodze doprecyzowania i dostosowania tradycyjnych zasad świętości i wolności umów do współczesnych warunków rynkowych. Jednocześnie jest wynikiem kompromisu wieńczącego kilkuletnią dyskusję na temat zastąpienia w regulowanym obszarze harmonizacji minimalnej harmonizacją zupełną. Wprowadzając harmonizację zupełną w zakresie objętym uchylonymi dyrektywami, stanowi przełom w dotychczas stosowanej w tworzeniu unijnego prawa konsumenckiego metodzie ustalania standardów minimalnej ochrony konsumenta. Wytacza ona nowy kierunek rozwoju unijnego prawa konsumenckiego: należy oczekiwać, że, podobnie jak to nastąpiło w odniesieniu do umów nietypowych (zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa oraz umów na odległość – w tym w handlu elektronicznym), także w obszarze tradycyjnych umów, z historycznie ukształtowanymi różnicami w regulacjach krajowych, stopniowo ujednoczone zostaną reguły gry na rynku wewnętrznym UE.

* Prof. SGH dr hab. Kierownik Zakładu Prawa Międzynarodowego Prywatnego oraz Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych.

Artykuł zawiera przede wszystkim ocenę dyrektywy w sprawie praw konsumentów z punktu widzenia jej skutków dla przedsiębiorstw i konsumentów oraz zadań ustawodawcy krajowego

Słowa kluczowe: dyrektywa w sprawie praw konsumentów; funkcjonowanie rynku wewnętrznego; harmonizacja; ochrona konsumenta; prawo unijne; umowy konsumenckie.

I. Zarys problemu: różne tradycje prawa umów w systemie prawa cywilnego i w systemie prawa powszechnego

Podstawy traktowania konsumenta przez prawo tkwią swoimi korzeniami w założeniach ekonomii neoklasycznej, która na przestrzeni XIX wieku rozwinęła i umocniła podstawowe zasady prawne wolności i świętości umów, uznawane za podwaliny rynku i całego systemu kapitalistycznego¹. W istocie można mówić o powszechności tych zasad – są one obecne we wszystkich głównych porządkach prawnych, wykształcających się w tym okresie. Doktryna francuska wyprowadza swobodę kontraktowania jako instytucję francuskiego porządku prawnego z art. 1134 ust. 1 kodeksu cywilnego z 1804 r. („Umowy prawnie zawarte zastępują miejsce ustawy dla tych, którzy je uczynili“). Z kolei niemiecki kodeks cywilny, o prawie wiek młodszy (dalej: BGB – *Bürgerliches Gesetzbuch*, 1896), nie zawiera podstawy dla zasady swobody umów; współcześnie doktryna wyprowadza ją z Ustawy Zasadniczej (dalej: GG – *Grundgesetz für das Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949*) i traktuje ją jako skutek chronionej przez art. 2 ust. 1 GG ogólnej wolności działania². Dla porównania: aktualnie obowiązujący polski kodeks cywilny formułuje zasadę wolności umów w art. 353¹: „Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współzycia społecznego”.

Najwyraźniejsze jednak piętno wywarły zasady wolności i świętości umów na treści angielskiego *law of contract* stanowiącego, oprócz nielicznych wyjątków, dorobek orzecznictwa (prawo precedensowe): „W interesie społecznym leży, bardziej niż cokolwiek innego, aby pełnoletni i będący w pełni władz umysłowych posiadali całkowitą wolność zawierania umów oraz aby umowy zawarte swobodnie i zgodnie z wolą stron były uważane za święte i przez sądy egzekwowane“ (Sir Georg Jessel, w sprawie: *Printing and Numerical Registering Co. V. Sampson*, 1875). Jednakże – „wolność umów zawiera w sobie wolność wyzysku”, jak zauważył inny sędzia angielski, Lord Devlin³.

W szczególności w stosunku do kupującego daleko idąca wolność i świętość umów wiązała się z przyjęciem zasady *let the buyer beware (caveat emptor)*: niech kupujący ma się na baczności, zgodnie z którą nie przyznawano nabywcy prawa dochodzenia roszczeń, jeśli nabyty przez niego towar okazał się wadliwy. I tak, podczas gdy w prawach XIX-wiecznej Europy kontynentalnej rozwinęły się zasady ustawowej odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne towaru, sądy angielskie, stosując daleko posuniętą zasadę wolności umów, podążały za orzeczeniem z początków XIX w., w którym sędzia stwierdził, że „jeśli w działalności

¹ Zasada świętości umów – *pacta sunt servanda* (z łac.: umów należy dotrzymywać) – instytucja wywodząca się z prawa rzymskiego, faktycznie jest fundamentalną zasadą w każdym współczesnym systemie prawnym, wzmacniającą rolę umów oraz pewność i stabilność prawa.

² Art. 2 ust. 1 GG gwarantuje każdemu prawo do swobodnego rozwoju osobowości, o ile nie stoją na przeszkodzie prawa osób trzecich, porządek konstytucyjny lub publiczny – *Jeder hat das Recht auf die freie Entfaltung seiner Persönlichkeit, soweit er nicht die Rechte anderer verletzt und nicht gegen die verfassungsmäßige Ordnung oder das Sittengesetz verstößt*.

³ Cyt. Za: J.M. Oliver, *Law and Economics*, Allen & Unwin, London 1979, s. 87.

handlowej głupiec zostanie pozbawiony swoich pieniędzy – to jest to wyłącznie konsekwencją jego głupoty, i w społecznym interesie leży, aby nastąpiło to jak najprędzej, gdyż jak od osoby pozbawionej słuchu nie należy oczekiwać kariery muzycznej, tak i głupiec nie może wykorzystać właściwie swoich pieniędzy”⁴. Wyjąwszy zatem takie przypadki, jak jawne oszustwo – prawo z założenia nie ingerowało w stosunki rynkowe, umożliwiając nieskrępowane działanie mechanizmu konkurencji.

Tak więc, zgodnie z zasadą *let the buyer beware*, nabywca musiał być „czujny” przy zawieraniu umowy sprzedaży, ponieważ wszystkie wady towaru były jego ryzykiem. Dopiero ustawa o sprzedaży z 1893 r. (*Sale of Goods Act*), która miała na celu właśnie korektę takiego kierunku rozwoju prawa precedensowego, wprowadziła rozwiązania w pewnym sensie analogiczne do zasady odpowiedzialności z tytułu rękojmi, ujęte jednak z zachowaniem ducha i tradycji prawa precedensowego: jako wymóg zgodności towaru z umową, która, nadal „święta”, jest głównym źródłem odpowiedzialności sprzedawcy wobec nabywcy. Jednocześnie wymóg zgodności z literalną treścią umowy zostaje uzupełniony o sformułowane ustawą warunki i gwarancje dorozumiane.

Rozwiązanie, wprowadzone ustawą z 1893 r. pozostaje nadal aktualne w angielskim prawie kontraktu⁵, co więcej – zasada zgodności towaru z umową jako podstawa odpowiedzialności sprzedawcy znalazła drogę z prawa powszechnego do prawa międzynarodowego⁶, następnie – do unijnego prawa konsumenckiego, a poprzez dyrektywę o sprzedaży konsumenckiej z 1999 r. – również do prawa polskiego (odpowiedzialność za zgodność towaru z umową na podstawie ustawy o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej z 2002 r.). W konsekwencji na gruncie prawa polskiego zderzają się obecnie dwie różne koncepcje określenia odpowiedzialności sprzedawcy: tradycyjna, z tytułu rękojmi za wady oraz wynikająca z implementacji dyrektywy unijnej, odnoszącej się do obrotu konsumenckiego – z tytułu niezgodności towaru z umową.

Specyfiką uregulowania umów konsumenckich jest ochrona konsumenta jako typowo słabszej strony stosunku z profesjonalistą. Prowadzi to do zróżnicowania uregulowania obrotu profesjonalnego i konsumenckiego, przy czym podstawa tego zróżnicowania tkwi w odmiennym podejściu prawodawcy do realizacji zasady swobody umów⁷: w umowach konsumenckich zakres dopuszczonej swobody jest mniejszy ze względu na intencję ochrony konsumenta przed niekorzystnymi dla niego działaniami profesjonalisty, stąd więcej przepisów bezwzględnie obowiązujących albo semidyspozytywnych na korzyść konsumenta – strony nie mogą w umowie wyłączyć uprawnień konsumenta, wynikających z przepisów. W ramach tworzenia regulacji szczegółowych, stosownemu ograniczeniu ulega zasada świętości umów. Tworzenie specjalnego reżimu prawnego regulującego umowy zawierane z konsumentami („umowy konsumenckie”) wiąże się zatem faktycznie ze stopniowym doprecyzowaniem zasad wolności i świętości umów, a w konsekwencji – odchodzeniem od ich absolutnego pojmowania.

⁴ Ibidem, s. 82.

⁵ Por.: *The Sale of Goods Act 1979* oraz *the Supply of Goods and Services Act 1982*. Pobrano z: <http://www.e-lawresources.co.uk/Statutory-implicit-terms.php>.

⁶ Poczynając od Konwencji Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów, sporządzonej w Wiedniu w dniu 11 kwietnia 1980 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286, która dotyczy obrotu profesjonalnego i ma zastosowanie do większości umów sprzedaży zawieranych w obrocie międzynarodowym.

⁷ W odniesieniu do umów handlowych (w relacjach B2B) – wyraźnie deklarowanej: np. według zasad międzynarodowych umów handlowych UNIDROIT *the parties are free to enter into a contract and to determine its content*; wg Zasad Europejskiego Prawa Umów (PECL), ust. 1, „Strony mają swobodę zawarcia umowy i określenia jej treści, pod warunkiem przestrzegania wymagań dobrej wiary i uczciwego działania oraz norm imperatywnych (*mandatory rules*) ustanowionych przez niniejsze Zasady”.

II. Harmonizacja zupełna *versus* minimalna – jaki kierunek rozwoju unijnego prawa konsumenckiego jest właściwy?

Podejmowane wysiłki na rzecz harmonizacji prawa konsumenckiego w ramach jednolitego rynku wewnętrznego wiążą się z koniecznością rozwiązywania problemu dotyczącego zakresu dopuszczenia krajowych regulacji, które z jednej strony – wzbogacają zakres i stopień ochrony, z drugiej zaś – tworząc niejednolity standard takiej ochrony, stanowią mogą przeszkodę dla funkcjonowania rynku wewnętrznego, w szczególności wpływając negatywnie na swobodę przepływu towarów i usług. Nie bez znaczenia są przy tym różne podejścia wynikające z odmiennych tradycji krajowych porządków prawnych, zwłaszcza różniących system prawa powszechnego i system prawa cywilnego, co w praktyce procesu unifikacyjnego oznacza stałą konieczność osiągnięcia kompromisów.

Dotychczas przyjmowane dyrektywy dotyczące umów konsumenckich mają charakter minimalny, co oznacza, że w zakresie ich normowania dopuszczalna jest regulacja przyznająca konsumentom pełniejszą ochronę⁸. Jednocześnie ostatnie dziesięciolecie charakteryzuje w polityce unijnej odwrót od harmonizacji minimalnej i dążenie do harmonizacji zupełnej⁹. W Zielonej Księdze z 2007 r. w sprawie przeglądu dorobku unijnego w dziedzinie praw konsumenta¹⁰ Komisja Europejska, oceniając aktualny stan z perspektywy zakładanych wysokich standardów ochrony konsumenta oraz niezakłóconego funkcjonowania rynku wewnętrznego, stwierdziła m.in., iż różnice w prawach państw członkowskich, będące skutkiem harmonizacji minimalnej, stanowią istotną przeszkodę dla obrotu transgranicznego. W Zielonej Księdze Komisja zaproponowała ambitny plan uproszczenia i uzupełnienia prawa konsumenckiego w zakresie ośmiu dyrektyw¹¹. Po przeprowadzonych konsultacjach społecznych Komisja ostatecznie jednak skorygowała ten plan, zawężając jego zakres przedmiotowy do czterech dyrektyw, regulujących głównie zagadnienia związane ze sprzedażą – w dniu 8 października 2008 r. Komisja Europejska przedstawiła projekt dyrektywy w sprawie praw konsumentów¹² jako akt prawny ramowy (horyzontalny), obejmujący obszar regulacji objęty czterema dyrektywami:

- dyrektywą Rady 85/577/EWG z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa;
- dyrektywą Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich;
- dyrektywą 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie umów ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość;

⁸ Jakkolwiek w pewnych granicach i pod określonymi warunkami; szerzej: E. Łętowska, *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 214, 225, 282.

⁹ Nowy trend „na model harmonizacji zupełnej” zapoczątkowała dyrektywa 2005/29/WE PE i Rady z 11.05.2005 dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywę 97/7/WE, 98/27/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 PE i Rady („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”), Dz. U. UE L 149/22 z 11.06.2005; zob. m.in.: A. Mokrysz-Olszyńska, *Swoboda promocji a ochrona przed nieuczciwymi praktykami handlowymi w projektach prawa Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2005, z. 2.

¹⁰ COM (2006) 744, luty 2007.

¹¹ Obok czterech wymienionych w ostatecznej wersji wniosku z dnia 8.10.2008 r., pierwotny plan obejmował jeszcze następujące dyrektywy: dyrektywę 90/314 Rady z 13.06.1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek; dyrektywę 94/47/WE PE i Rady z 26.10.1994 r. w sprawie ochrony nabywców w odniesieniu do niektórych aspektów umów odnoszących się do nabywania praw do korzystania z nieruchomości w oznaczonym czasie; dyrektywę 98/6/WE PE i Rady z 16.02.1998 w sprawie ochrony konsumenta przez podawanie cen produktów oferowanych konsumentom; dyrektywę 98/27/WE PE i Rady z 19.05.1998 w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów.

¹² COM (2008) 614 – 2008/0196 (COD). Pobrano z: http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/COMM_PDF_COM_2008_0614_F_EN_PROPOSITION_DE_DIRECTIVE.pdf.

- dyrektywą 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji.

Wniosek KE z dnia 8 października 2008 r. zakładał połączenie w jeden dokument treści powyższych dyrektyw. Nowa dyrektywa została opracowana z myślą o uproszczeniu i aktualizacji przepisów, doprecyzowaniu pojęć i usunięciu niepożądanych luk w prawie, przy równoczesnej rezygnacji z zasady harmonizacji minimalnej. W istocie w projekcie zakładano harmonizację zupełną całego obszaru uregulowania objętego wymienionymi dyrektywami: państwa członkowskie nie mogą utrzymać lub wprowadzić w swoim prawie krajowym przepisów odbiegających od tych ustanowionych w tej dyrektywie, w tym również przepisów surowszych lub łagodniejszych w celu zapewnienia innego poziomu ochrony konsumentów, chyba że sama dyrektywa takie rozwiązanie dopuści.

Projekt wzbudził szeroką dyskusję zarówno na szczeblu unijnym, gdzie problem osiągnięcia równowagi między harmonizacją minimalną a postulatem harmonizacji zupełnej stał się najistotniejszym elementem debaty pomiędzy grupami politycznymi, jak i na gruncie lokalnym, gdzie pojawiły się pytania o zakres i podstawy właściwości organów unijnych w obszarze prawa konsumenckiego oraz obawy o zagrożenie dla spójności krajowego porządku prawnego¹³. W dyskusji, z jednej strony, podnoszono ważne argumenty wskazujące, iż różnice między prawami, które są konsekwencją dotychczas stosowanej harmonizacji minimalnej, stanowią przeszkodę w rozwoju handlu transgranicznego, gdyż są źródłem niepewności konsumentów¹⁴, a ponadto rodzą konieczność różnicowania akcji marketingowych prowadzonych przez przedsiębiorców na obszarze rynku wewnętrznego. Ponadto, niewątpliwie, dominująca dotychczas w prawie konsumenckim harmonizacja minimalna nie zapewnia jednolitych warunków konkurencji, gdyż efektem różnic między prawami jest zróżnicowanie warunków konkurencji na rynkach krajowych (mniej lub bardziej korzystny *place of business*) i przepływ inwestycji tam, gdzie są najniższe standardy ochrony, najniższe wymogi pod adresem przedsiębiorców – *race to the bottom*. Dotyczy to w szczególności takich, które specjalnie wykorzystują niedoinformowanie czy brak doświadczenia konsumentów na danym rynku lub po prostu luki w prawie. Skoro zaś celem ma być zapewnienie jednolitych warunków konkurowania – to jest to poważny argument za zastosowaniem harmonizacji zupełnej. Zatem, harmonizacja zupełna zwiększy pewność prawną zarówno dla konsumentów, jak i dla przedsiębiorców oraz pozwoli na eliminację barier w handlu wynikających z fragmentacji legislacji krajowych.

Podniosły się jednak głosy krytyczne, i to zarówno ze strony Parlamentu Europejskiego, jak i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego¹⁵. Także krytyczne stanowisko wobec

¹³ Ożywiona dyskusja objęła także świat nauki i była prowadzona w ramach konferencji i spotkań dyskusyjnych; por.: J. Frąckowiak, R. Stefanicki, *Prawo konsumenckie – standardy potencjalne i rzeczywiste, w tym gwarancje określone prawem procesowym. Co dalej z regulacją ochrony konsumenta w prawie polskim? (opracowanie podsumowujące wybrane zagadnienia ze spotkań studyjnych)*, [w:] J. Frąckowiak, R. Stefanicki (red.), *Ochrona konsumenta w prawie polskim na tle koncepcji effet utile*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 11 i n.; por. też: N. Reich, *Full harmonisation of EU consumer law – fiction or friction? – Some problem areas*, [w:] R. Stefanicki (red.), *Aktualne tendencje w prawie konsumenckim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 133 i n.; J. Maliszewska-Nienartowicz, *Ewolucja prawa konsumenckiego Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy rozwoju*, [w:] R. Stefanicki (red.), *Potencjalne i rzeczywiste standardy ochrony prawnej konsumenta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 93 i n.; A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Wydawnictwo LEX, Warszawa 2013.

¹⁴ Jak wskazują wyniki badań Eurostatu, czynnikiem najbardziej zniechęcającym do dokonywania zakupów na odległość w handlu transgranicznym jest zróżnicowane prawo; tym samym nie wykorzystany pozostaje potencjał rozwojowy, w szczególności wysoki w zakresie sprzedaży internetowej. PZob. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> oraz European Cross-border e-commerce. The Challenge of achieving profitable growth. Accenture Report, 2012.

¹⁵ W sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie praw konsumentów COM (2008) 614 – 2008/0196 (COD), Dz. U. C 317 z 23.12.2009, s. 54–61.

zastosowania harmonizacji zupełnej jednolicie w odniesieniu do całej regulowanej przedmiotową dyrektywą materii wyraziły Europejskie Stowarzyszenia Konsumentckie (BEUC), obawiając się, że państwa członkowskie tracą tym samym możliwość utrzymania bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych, zapewniających wyższy stopień ochrony (co grozi regresem tejże ochrony!), jak również tracą możliwość elastycznego reagowania na nowe zagrożenia konsumentów, zwłaszcza specyficzne dla danego rynku (przykładem: lista klauzul abuzywnych).

W toku dyskusji wyłoniło się podejście mieszane: ujednoczenie niewątpliwie powinno dotyczyć definicji kluczowych pojęć (w tym: pojęcia konsumenta!) oraz tych regulacji, które mają szczególne znaczenie dla obrotu transgranicznego: dotyczących obrotu z wykorzystaniem mediów elektronicznych i innych form sprzedaży na odległość. Kierunek na model horyzontalnej i zupełnej harmonizacji znajduje szczególne uzasadnienie w zakresie ochrony prawa konsumenta do informacji, równoznacznej z zabezpieczaniem transparencji rynku. Jednocześnie po raz kolejny potwierdziła się konieczność podejścia legislacyjnego uwzględniającego poszanowanie narodowych tradycji i pozwalającego na koegzystencję standardów krajowych; pełna harmonizacja, ograniczająca korzystanie przez państwa członkowskie ze swobody implementacyjnej, bliska unifikacji – nie w każdym obszarze czy zakresie regulacji wydaje się na obecnym etapie być możliwa, a zbyt głęboka interferencja z przepisami prawa krajowego utrudni jej wdrożenie.

III. Dyrektywa PE i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów jako wynik kompromisu

Ostatecznie – w dyrektywie w sprawie praw konsumentów¹⁶ harmonizacja zupełna została ograniczona do zakresu objętego dwiema dyrektywami: dyrektywą w sprawie umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa oraz dyrektywą w sprawie umów zawieranych na odległość; w obszarze dwóch pozostałych – pozostawiono swobodę implementacyjną, ustanawiając poziom ochrony minimalnej.

Tym samym dyrektywa w sprawie praw konsumentów, podpisana 25 października 2011 r., uchyla dyrektywę 85/577/EWG w sprawie umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa i dyrektywę 97/7/WE w sprawie umów zawieranych na odległość, a zmienia dyrektywę 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i dyrektywę 1999/44/WE w sprawie sprzedaży konsumenckiej i gwarancji.

Wprowadzenie harmonizacji zupełnej w dziedzinie umów zawieranych na odległość, w tym przez Internet, ustawodawca unijny argumentuje koniecznością wsparcia rozwoju jednolitego rynku wewnętrznego opartego na wysokim poziomie ochrony konsumentów oraz jednakowych zasadach konkurencyjności przedsiębiorstw. W preambule dyrektywy 2011/83 zwraca uwagę na wysoki poziom rozwoju krajowych rynków sprzedaży internetowej przy ograniczonych rozmiarach handlu transgranicznego¹⁷. Wskazuje także na wysoki potencjał rozwoju handlu internetowego pomiędzy krajami członkowskimi. Warunkiem do pobudzenia tego wzrostu ma być wprowadzenie wysokiej i jednakowej we wszystkich krajach ochrony konsumentów przy przyjęciu jednolitych zasad dotyczących informacji dla konsumentów, warunków realizacji transakcji, prawa do odstąpienia od

¹⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. U. UE L 304/64, 22.11.2011.

¹⁷ Dyrektywa 2011/83/UE, pkt. 5.

umowy, a także jednoznacznych pojęć prawnych.¹⁸ Powinno to skutkować zwiększeniem pewności prawnej i zmniejszeniem kosztów przy prowadzeniu działalności biznesowej dla przedsiębiorców. Ponadto, celem nowej dyrektywy jest uproszczenie i aktualizacja dotychczasowych przepisów oraz eliminacja niespójności i luk.

Najistotniejsze zmiany wprowadzone dyrektywą 2011/83 dotyczą określenia warunków odstąpienia od umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość, terminów dostawy oraz przejścia ryzyka ze sprzedawcy na kupującego, eliminacji ukrytych opłat oraz kosztów (w tym związanych z płatnością kartami kredytowymi) oraz, co szczególnie istotne, wprowadzenia rozszerzonych obowiązków informacyjnych.

Ujednoczony został termin odstąpienia od umowy zawartej poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość – wydłużony do 14 dni (art. 9; dotychczasowa dyrektywa ustalała minimalny termin wynoszący 7 dni, w Polsce przyjęto 10 dni, w niektórych krajach UE – 14 dni i właśnie ten najdłuższy ze stosowanych został przyjęty w nowej dyrektywie); jeżeli przedsiębiorca nie poinformuje konsumenta o prawie odstąpienia od umowy – okres na odstąpienie od umowy upływa po 12 miesiącach od zakończenia początkowego okresu na odstąpienie od umowy (art. 10). W celu wykonania prawa do odstąpienia od umowy, konsument może skorzystać z formularza załączonego do dyrektywy lub złożyć jakiegokolwiek inne oświadczenie (art. 11).

Zgodnie z art. 18 ust. 1, o ile strony nie uzgodniły innego terminu dostawy, przedsiębiorca powinien dostarczyć towar przez przeniesienie fizycznego posiadania towarów lub kontroli nad nimi na konsumenta, bez zbędnej zwłoki, ale nie później niż 30 dni od zawarcia umowy. Istotną kwestię przejścia ryzyka ze sprzedawcy na kupującego w przypadku wysyłki towaru, rodzącą w dotychczasowej praktyce wiele sytuacji spornych i niejasności, reguluje art. 20: ryzyko utraty lub uszkodzenia towarów przechodzi na konsumenta w chwili wejścia przez konsumenta lub osobę trzecią wskazaną przez konsumenta, inną niż przewoźnik, w fizyczne posiadanie towarów. Konsument nie ponosi zatem ryzyka w czasie transportu towaru, jeżeli transport ten został zorganizowany przez przedsiębiorcę, nawet jeśli konsument wybrał dany sposób dostawy z opcji przez przedsiębiorcę zaoferowanych. Jeżeli jednak konsument sam organizuje (zleca przewoźnikowi) transport, wtedy ryzyko przechodzi na konsumenta z chwilą dostarczenia towarów przewoźnikowi.

Szczegółowe wymogi informacyjne zostały rozróżnione na te, dotyczące umów innych niż umowy zawierane na odległość lub umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa (art. 5) oraz wymogi informacyjne dotyczące umów zawieranych na odległość i umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa (art. 6).¹⁹

Istotne postanowienia dotyczą eliminacji ukrytych kosztów, w związku z czym konsumenci uzyskują ochronę przed wszelkiego rodzaju pułapkami cenowymi. Dyrektywa wprowadza obowiązek ujawnienia całkowitego kosztu towaru bądź usługi; jeżeli przedsiębiorca nie spełni wymogów informacyjnych dotyczących dodatkowych opłat lub kosztów – konsument nie ma obowiązku ich ponoszenia. Wyeliminowane mają zostać dopłaty za korzystanie z kart kredytowych i linii telefonicznych, służących konsumentowi do kontaktu w związku z umową (zgodnie z art. 19: „Państwa

¹⁸ Dyrektywa 2011/83/UE w art. 2 wprowadza lub zmienia definicje następujących terminów: konsument, przedsiębiorca, towary, towary wyprodukowane według specyfikacji konsumenta, umowa sprzedaży, umowa o świadczenie usług, umowa zawierana na odległość, trwałe nośnik, treści cyfrowe, usługa finansowa, aukcja publiczna, gwarancja handlowa, umowa dodatkowa.

¹⁹ Szeroko na temat realizacji prawa konsumenta do informacji w prawie umów na przykładzie unijnych i krajowych rozwiązań, w tym – w dyrektywie 2011/83/UE, zob. J. Węgrzyn, *Prawo konsumenta do informacji w Konstytucji RP i w prawie unijnym*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2013, rozdz. V, s. 201–242.

członkowskie zakazują przedsiębiorcom pobierania od konsumentów, w związku ze stosowaniem określonych sposobów płatności, opłat, które są wyższe od kosztów poniesionych przez przedsiębiorców w związku z korzystaniem z tych sposobów”).

Dyrektywa ma charakter bezwzględnie wiążący: jeżeli prawem właściwym dla umowy jest prawo państwa członkowskiego, konsumenci nie mogą zrzec się praw przyznanych na mocy krajowych środków transponujących dyrektywę; wszelkie postanowienia umowne pośrednio lub bezpośrednio znoszące lub ograniczające prawa wynikające z dyrektywy nie są wiążące dla konsumenta (art. 26). Mamy zatem do czynienia z kolejnym krokiem zmierzającym do ochrony interesu słabszej strony umowy, na drodze prowadzącej w kierunku pewnego ograniczenia swobody umów.

Zgodnie z art. 4 nowej dyrektywy („Poziom harmonizacji”): „Państwa członkowskie nie mogą utrzymywać ani wprowadzać do swojego prawa krajowego przepisów odbiegających od tych, które zostały ustanowione w niniejszej dyrektywie, w tym również przepisów surowszych lub łagodniejszych w celu zapewnienia innego poziomu ochrony konsumentów, chyba że niniejsza dyrektywa stanowi inaczej”. Istotne jest w szczególności ograniczenie swobody ustawodawcy krajowego wynikające z art. 6 ust. 8: „Wymogi informacyjne określone w niniejszej dyrektywie stanowią uzupełnienie wymogów informacyjnych zawartych w dyrektywie 2006/123/WE oraz dyrektywie 2000/31/WE i nie uniemożliwiają państwom członkowskim nakładania dodatkowych wymogów informacyjnych zgodnie z tymi dyrektywami”.

Jednocześnie dyrektywa przewiduje pewne opcje regulacyjne. I tak, w szczególności, zgodnie z art. 3 ust. 4: „Państwa członkowskie mogą podjąć decyzję o niestosowaniu niniejszej dyrektywy lub nieutrzymywaniu lub niewprowadzaniu odpowiednich przepisów krajowych w odniesieniu do umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa, na podstawie których wysokość płatności, której ma dokonać konsument, nie przekracza 50 EUR. Państwa członkowskie mogą określić niższą wartość w przepisach krajowych”. Art. 6 ust. 7 umożliwia utrzymanie w mocy lub wprowadzenie do prawa krajowego wymogów językowych odnoszących się do informacji stosowanych w umowie w celu zapewnienia zrozumiałości tych informacji dla konsumenta. Natomiast art. 8 ust. 6 dopuszcza wprowadzenie obowiązku potwierdzenia przez przedsiębiorcę oferty złożonej konsumentowi, który staje się związany dopiero po podpisaniu oferty lub przesłaniu swojej pisemnej zgody. Państwa członkowskie mogą również postanowić, że takie potwierdzenia muszą być przekazywane na trwałym nośniku. W przypadku, gdy państwo członkowskie skorzysta z którejkolwiek ze wskazanych w dyrektywie opcji regulacyjnych, ma obowiązek poinformowania o tym Komisji do dnia 13 grudnia 2013 roku (art. 29 – „Wymogi w zakresie sprawozdawczości”)²⁰.

IV. Ocena dyrektywy w sprawie praw konsumentów z punktu widzenia jej skutków dla przedsiębiorstw i konsumentów oraz zadań ustawodawcy krajowego

Dyrektywa 2011/83/UE wprowadza wymóg przyjęcia i publikacji przepisów transponujących jej postanowienia do 13 grudnia 2013 r. oraz wymóg stosowania transponowanych przepisów od 13 czerwca 2014 r.; przepisy dyrektywy mają zastosowanie do umów zawartych po tym terminie.

²⁰ Szerzej: E. Hall, G. Howells, J. Watson, *The Consumer Rights Directive – An Assessment of its Contribution to the Development of European Consumer Contract Law*, „European Review of Contract Law” 2012, June 1.

Zadanie to niewątpliwie stanowi wyzwanie dla krajowego ustawodawcy i organów stosujących prawo. Jednocześnie stwarza szansę uporządkowania i dopracowania dotychczasowych niedociągnięć w sferze sposobu włączenia do polskiego porządku prawnego dyrektywy 1999/44 o sprzedaży konsumenckiej. Wspomniana dyrektywa została implementowana do prawa polskiego ustawą z 27 lutego 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego,²¹ w zasadzie wiernie oddając postanowienia dyrektywy. Zastępuje ona pojęcie rękojmi za wady tzw. gwarancją ustawową, która stanowi odpowiedzialność sprzedawcy za zgodność towaru z umową (w odróżnieniu od tzw. gwarancji komercyjnej, umownej, która może zostać udzielona dodatkowo). W przyjętej w dyrektywie koncepcji „gwarancji ustawowej” wyraża się widoczny wpływ rozwiązań wykształconych w prawie angielskim: pojęcie wadliwości rzeczy zostaje zastąpione pojęciem „niezgodności z umową”²². Tym samym wprowadzona została obca dotychczas prawu polskiemu, wywodząca się z prawa powszechnego, zasada odpowiedzialności sprzedawcy za zgodność towaru z umową, zastępując w obrocie konsumenckim tradycyjną rękojmię. W konsekwencji przyjęcia odrębnej regulacji dla umów z konsumentami (w ustawie z 27 lutego 2002 r. wyłączono przepisy kodeksu cywilnego odnoszące się do rękojmi i gwarancji, zawarte w art. 556–581 k.c., które zachowują aktualność w stosunku do pozostałych umów sprzedaży, w szczególności – w obrocie profesjonalnym), powstała dwutorowość uregulowania odpowiedzialności sprzedawcy oraz przysługującej kupującemu gwarancji ustawowej i handlowej, istotnie naruszająca spójność i przejrzystość systemu²³.

W dniu 21 maja 2013 r. Rada Ministrów przyjęła założenia do projektu ustawy o prawach konsumentów oraz o zmianie ustawy – Kodeks cywilny i innych ustaw przedłożone przez ministra sprawiedliwości²⁴. Na tej podstawie został przygotowany projekt ustawy, która wprowadzi do polskiego porządku prawnego regulacje zawarte w dyrektywie 2011/83/UE o prawach konsumentów²⁵. Jak czytamy na stronie Kancelarii Premiera. „Stworzenie jasnych przepisów dotyczących zawierania umów konsumenckich, zapewniających konsumentowi odpowiednią ochronę oraz stworzenie spójnego systemu odpowiedzialności za jakość rzeczy sprzedanej – to dwa podstawowe cele przedstawianych regulacji, które zostaną zrealizowane z uwzględnieniem prawa unijnego”²⁶.

Zgodnie z założeniami projektu, uchylone zostaną dwie główne ustawy regulujące podstawowe kwestie związane z dokonywaniem zakupów na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa oraz związane z odpowiedzialnością sprzedawcy wobec konsumenta, tj. ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną

²¹ Dz.U. Nr 141, poz. 1176 z późn. zm.

²² Warto podkreślić, że niezgodność z umową jest tu rozumiana szeroko, z włączeniem do treści umowy z konsumentem wszelkich informacji towarzyszących towarowi, w tym oświadczeń reklamowych i oznakowania. Pozwala to objąć odpowiedzialnością sprzedawcy także kwestię prawdziwości reklamy (również w zakresie oświadczeń reklamowych producenta!) – stąd w literaturze pojawiła się transpozycja hasła *caveat emptor* na *caveat vendor* („niech sprzedający ma się na baczności”).

²³ Oceniając taką transpozycję dyrektywy 1999/44 jako nietrafioną, znawcy problematyki postulują od kilku lat jak najszybsze podjęcie prac nad usunięciem owej niespójności przepisów prawnych, przy czym jako celowe wskazują wypracowanie jednolitego systemu ochrony prawnej kupującego z tytułu niezgodności towaru z umową, z wynikającymi z dyrektywy modyfikacjami na korzyść konsumenta. Za przyjęciem ogólnej koncepcji zgodności towaru z umową przemawia fakt, że analogiczna koncepcja przyjęta wcześniej w Konwencji Wiedeńskiej z 11.04.1980 r. o międzynarodowej sprzedaży towarów (mającej zastosowanie do obrotu profesjonalnego), konsekwentnie występuje także w zasadach europejskiego prawa umów (PECL) i wszystko wskazuje na to, że przyszłe uregulowanie prawa umów na szczeblu europejskim będzie opierać się na takim wzorcu. Zob. J. Frąckowiak, R. Stefanicki, *Prawo konsumenckie – standardy potencjalne i rzeczywiste...*, s. 26–30.

²⁴ Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/115466>.

²⁵ Projekt ustawy z 20 września 2013 r. o prawach konsumentów. Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/178552/178584/178585/dokument85864.pdf?lastUpdateDay=07.11.13&lastUpdateHour=18%3A39&userLogged=false&date=czwartek%2C+7+listopad+2013>.

²⁶ Pobrano z: <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/zalozenia-do-projektu-ustawy-o-prawach-konsumentow-oraz-o-zmianie-ustawy.html>.

przez produkt niebezpieczny (Dz.U. z 2000 r. Nr 22, poz. 271) oraz ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1176).

W miejsce powyższych ustaw powstanie nowa ustawa – ustawa o prawach konsumenta, a zapisy dotyczące tzw. ustawowej gwarancji, określające obecnie odpowiedzialność sprzedawcy wobec konsumenta z tytułu niezgodności towaru z umową zostaną wprowadzone do kodeksu cywilnego i zintegrowane z kodeksowymi przepisami dotyczącymi rękojmi i gwarancji handlowej. Przywrócone zostanie stosowanie do wszystkich umów sprzedaży konsumenckiej przepisów kodeksu cywilnego dotyczących gwarancji, przy jednoczesnym doregulowaniu wzajemnego stosunku uprawnień z rękojmi i gwarancji.

Od tej pory odpowiedzialność sprzedawcy będzie określona w jednolity sposób, jako odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady towaru, przy czym odpowiednio zmodyfikowana koncepcja wady obejmie niezgodność towaru z umową, a w odniesieniu do umów konsumenckich kodeks przewidywał będzie dodatkowe obowiązki informacyjne lub odpowiednio poszerzał uprawnienia konsumentów, jak przyjęto w dyrektywie. Regulacja zostanie zatem oparta na koncepcji wady rzeczy sprzedanej, z odpowiednim dostosowaniem definicji wady tak, aby objęła ona swoim zakresem niezgodność towaru z umową w rozumieniu dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej. Tym samym wprowadzona zostanie jednolita regulacja odpowiedzialności sprzedawcy za jakość rzeczy sprzedanej, przy przyjęciu pewnych odrębności dla umów, w których sprzedawcą jest przedsiębiorca, a kupującym jest konsument – przy sprzedaży konsumenckiej na równi z zapewnieniem sprzedawcy traktowane będą publiczne zapewnienia producenta lub jego przedstawiciela, osoby, która wprowadza rzecz do obrotu i osoby, która przedstawia się jako producent przez umieszczenie na rzeczy sprzedanej swojej nazwy, znaku towarowego lub innego oznaczenia odróżniającego. Sprzedawca tylko wtedy nie będzie odpowiedzialny wobec kupującego za brak właściwości rzeczy wynikających z publicznych zapewnień, jeżeli wykaże, że zapewnień tych nie znał ani, oceniając rozsądnie, nie mógł znać albo nie mogły one mieć wpływu na decyzję kupującego o zawarciu umowy, albo, że ich treść sprostowano przed zawarciem umowy.

Według uzasadnienia projektu ustawy o prawach konsumenta, podstawowym celem ustawy jest transpozycja dyrektywy PE i Rady nr 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, w szczególności poprzez ujednoczenie i doprecyzowanie regulacji dotyczącej umów o charakterze konsumenckim zawieranych w okolicznościach typowych (w lokalu przedsiębiorstwa) w zakresie obowiązków informacyjnych, a ponadto – ujednoczenie i doprecyzowanie regulacji dotyczącej umów o charakterze konsumenckim zawieranych w okolicznościach nietypowych (poza lokalem przedsiębiorstwa oraz na odległość) w zakresie obowiązków informacyjnych, wymogów formalnych oraz prawa odstąpienia od umowy²⁷.

W szczególności, na przedsiębiorców nałożony zostanie obowiązek ujawnienia wszelkich kosztów związanych z daną transakcją; kupujący nie będą zobowiązani do ponoszenia kosztów, o których nie zostali prawidłowo poinformowani. Dotyczy to także kosztów zwrotu towaru. Przy sprzedaży towarów wielkogabarytowych przedsiębiorcy będą mieli obowiązek podania przybliżonych, maksymalnych kosztów zwrotu towaru.

²⁷ Projekt ustawy z 20 września 2013 r. o prawach konsumentów. Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/178552/178584/178585/dokument85864.pdf?lastUpdateDay=07.11.13&lastUpdateHour=18%3A39&userLogged=false&date=czwartek%2C+7+listopad+2013>.

W przypadku zawarcia umowy poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość, prawo odstąpienia od umowy będzie przysługiwało konsumentowi – tak jak postanawia dyrektywa – przez 14 dni (obecnie jest to 10 dni). Będzie też możliwość skorzystania z jednolitego formularza odstąpienia od umowy (stanowiącego załącznik do dyrektywy).

Zgodnie z postanowieniami dyrektywy, w projekcie ustawy przewiduje się zakaz zaznaczania przez przedsiębiorców pól przy zamówieniach on-line; zakaz obciążania konsumentów korzystających przy zawieraniu umowy z infolinii przedsiębiorcy taryfą wyższą niż podstawowa oraz zakaz pobierania przez przedsiębiorców od konsumentów, w związku ze stosowaniem określonych sposobów płatności, opłat, które są wyższe od kosztów poniesionych przez przedsiębiorcę.

Korzystając z opcji regulacyjnej, przewidzianej w art. 3 ust. 4 dyrektywy, w projekcie ustawy przewiduje się utrzymanie obecnie obowiązującego wyłączenia stosowania przepisów dotyczących umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa dla umów, których wartość nie przekracza równowartości 10 euro. Przepis powinien jasno wskazywać, że nie chodzi o wartość pojedynczej zakupionej rzeczy, ale o wartość całości umowy²⁸.

Planowane zmiany, w założeniu, mają być korzystne zarówno dla konsumentów, jak i dla przedsiębiorców. Ponadto wiązane są z nimi nadzieje na ożywienie handlu trans-granicznego.

Korzyści dla konsumentów wiążą się przede wszystkim z szerszym dostępem do informacji w związku zawieraniem umów zarówno w warunkach typowych, jak i nietypowych, co ułatwi im podejmowanie świadomych decyzji przy nawiązywaniu stosunków umownych oraz korzystanie z przysługujących im praw. Przykładowo, nałożony na przedsiębiorcę obowiązek informowania konsumenta o kompatybilności treści cyfrowych do sprzętu i oprogramowania zapewne zmniejszy częstotliwość nieudanych zakupów w związku z brakiem kompatybilności. W szczególnych warunkach umów na odległość, zwłaszcza w handlu elektronicznym, konkretne rozwiązania mają na celu ochronę przed różnego rodzaju pułapkami – chociażby przez wyeliminowanie praktyki automatycznego zaznaczania pól przy zamówieniach na stronach internetowych (wymagających od konsumenta odpowiedniego zaznaczenia w celu zrezygnowania z niechcianych usług dodatkowych, przykładowo: wynajmu samochodu przy zakupie biletu lotniczego).

Zarówno konsumenci, jak i przedsiębiorcy powinni skorzystać na uporządkowaniu regulacji, w szczególności dotyczącej rękojmi za wady towaru i wprowadzeniu regulacji odpowiedzialności za zgodność towaru z umową do kodeksu cywilnego (z badań wynika, że około 80% konsumentów nie rozróżnia rękojmi od niezgodności towaru z umową)²⁹. Z punktu widzenia przedsiębiorców szczególnie oczekiwane jest zapowiedziane przy tej okazji stworzenie bardziej efektywnych mechanizmów dochodzenia roszczeń regresowych przez ostatecznego sprzedawcę od jego poprzedników w łańcuchu dystrybucji, obecnie stanowiących częste źródło problemów i nieporozumień.

Z jednej strony, dostosowania będzie wymagało oprogramowanie stron internetowych i regulaminy sklepów; wystąpią pewne koszty, związane z koniecznością wprowadzenia nowych wzorców umownych uwzględniających treść wprowadzanych przepisów – z drugiej jednak – przedsiębiorcy zaoszczędzą na kosztach obsługi prawnej, związanych z koniecznością stosowania w obecnym stanie prawnym różnych reżimów odpowiedzialności w odniesieniu do umów zawieranych

²⁸ Ibidem; zob. też: Rządowe Centrum Legislacji, dokument 65881.pdf

²⁹ Biuletyn Rzeczników Konsumentów 2012 nr 1. Pobrano z: http://www.rzecznicy.konsumentow.eu/biuletyn/Biuletyn_rzecznikow_nr_1_2012.pdf.

w obrocie konsumenckim i profesjonalnym. Niewątpliwą korzyścią zarówno dla konsumentów, jak i dla przedsiębiorców będzie ujednoczenie zasad prowadzenia handlu w obrocie transgranicznym na rynku UE.

V. Podsumowanie

Jak utrwalone w głównych porządkach prawnych zasady wolności i świętości umów legły u podstaw rozkwitu rynku, przedsiębiorczości i handlu oraz systemu konkurencji w XIX-wiecznej Europie, tak obecnie odpowiednio modyfikowane, dostosowywane do współczesnych warunków rynkowych nadal stanowią kanon prawa umów. Jednak wówczas odgrywały rolę mechanizmu wprawiającego w ruch system konkurencji. Obecnie, gdy system ten stał się o wiele bardziej skomplikowany, warunkiem jego prawidłowego funkcjonowania jest jego stałe i coraz bardziej precyzyjne regulowanie. Aby zatem obie święte zasady kontraktu pełniły nadal swoją funkcję, konieczne jest ich doprecyzowanie i dopasowanie do szczególnych warunków podmiotowych i przedmiotowych transakcji. Ustawodawca unijny zmagają się z tym wyzwaniem, z pełną świadomością, że tylko jednolite stosowanie i przestrzeganie reguł może zapewniać sprawne funkcjonowanie rynku.

Ochrona funkcjonowania rynku wewnętrznego należy do wyłącznej kompetencji UE. Z kolei ochrona konsumenta stanowi sferę dzieloną między organy unijne a państwa członkowskie i podlega zasadzie pomocniczości: ustawodawca unijny musi zatem wykazać, że podjęta przez niego ingerencja w prawo krajowe jest konieczna, a podjęte środki – odpowiednie do założonego celu. Jednakże efektem różnic między prawami, w tym zwłaszcza w obszarze ochrony interesów konsumentów, jest zróżnicowanie warunków konkurencji na rynkach krajowych, co samo w sobie stanowi przeszkodę w rozwoju jednolitego rynku³⁰. Z tego względu, mimo wyraźnie ograniczonej skłonności państw członkowskich do ujednoczenia prawa w obszarze prawa cywilnego, dalsze kroki w kierunku tworzenia europejskiego prawa umów są nieuniknione.

Stąd kierunek na pełne ujednoczenie drogą harmonizacji zupełnej wydaje się właściwym rozwiązaniem i nieodzowną koniecznością. Należy zatem oczekiwać, że tak jak na nowych polach działalności, gdzie o wiele łatwiej o konsensus, także w tych obrosłych tradycją i historycznie ukształtowanymi różnicami, stopniowo ujednoczone zostaną reguły gry. Nowa dyrektywa o prawach konsumentów jest tego wyraźnym przykładem.

Bibliografia

A. Materiały źródłowe

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. UE L 304/64, 22.11.2011. Pobrano z: <http://eur.lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0064:0088:PL:PDF>.

Dyrektywa Rady 85/577 z dnia 20 grudnia 1985 r. o ochronie konsumentów w umowach zawieranych poza lokalem handlowym, Dz. U. UE L 372/31, 31.12.1985.

³⁰ Por. A. Mokrysz-Olszyńska, *Ochrona konsumentów na rynku UE – spojrzenie z perspektywy ochrony konkurencji i ładu rynkowego*, [w:] J. Frąckowiak, R. Stefanicki, *Prawo konsumenckie – standardy potencjalne i rzeczywiste...*, s. 141 i n.

- Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o niedozwolonych klauzulach w umowach konsumenckich, Dz. U. UE 95/29, 21.04.1993.
- Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość, Dz. U. UE L 144, 4.06.1997; zm. dyrektywą 2002/65, Dz. U. UE 271/16, 9.10.2002.
- Dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji, Dz. U. UE L 171, 7.07.1999.
- Dyrektywa 2005/29/WE PE i Rady z 11.05.2005 dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 PE i Rady („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”), Dz. U. UE L 149/22 z 11.06.2005.
- European Cross-border e-commerce. The Challenge of achieving profitable growth. Accenture Report, 2012.
- Projekt założeń projektu ustawy o prawach konsumentów oraz o zmianie ustawy – Kodeks cywilny i innych ustaw. Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/115466>.
- Projekt ustawy z 20 września 2013 r. o prawach konsumentów. Pobrano z: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/178552/178584/178585/dokument85864>.
- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana z dnia 30.03.2010, Dz.U. C 83/47. Pobrano z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:pl:PDF>.
- Ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, Dz.U. Nr 22 poz. 271.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego, Dz. U. Nr 141, poz. 1176.
- Wniosek Komisji Europejskiej dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie konsumentów z dnia COM (2008) 614 – 2008/0196 (COD). Pobrano z: http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/COMM_PDF_COM_2008_0614_F_EN_PROPOSITION_DE_DIRECTIVE.pdf.
- Zielona Księga z 2007 r. w sprawie przeglądu dorobku unijnego w dziedzinie praw konsumenta, COM (2006) 744, luty 2007.

B. Literatura

- Frąckowiak J., Stefanicki R. (red.), *Ochrona konsumenta w prawie polskim na tle koncepcji effet utile*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.
- Frąckowiak J., Stefanicki R., *Prawo konsumenckie – standardy potencjalne i rzeczywiste, w tym gwarancje określone prawem procesowym. Co dalej z regulacją ochrony konsumenta w prawie polskim? (opracowanie podsumowujące wybrane zagadnienia ze spotkań studyjnych)*, [w:] J. Frąckowiak, R. Stefanicki (red.), *Ochrona konsumenta w prawie polskim na tle koncepcji effet utile*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.
- Hall E., Howells G., Watson J., *The Consumer Rights Directive – An Assessment of its Contribution to the Development of European Consumer Contract Law*, „European Review of Contract Law” 2012, June 1.
- Kunkiel-Kryńska A., *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Wydawnictwo LEX, Warszawa 2013.
- Łętowska E., *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004.

Maliszewska-Nienartowicz J., *Ewolucja prawa konsumenckiego Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy rozwoju*, [w:] R. Stefanicki (red.), *Potencjalne i rzeczywiste standardy ochrony prawnej konsumenta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.

Mokrysz-Olszyńska A., *Ochrona konsumentów na rynku UE – spojrzenie z perspektywy ochrony konkurencji i ładu rynkowego*, [w:] J. Frąckowiak, R. Stefanicki, *Ochrona konsumenta w prawie polskim na tle koncepcji effet utile*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011.

Mokrysz-Olszyńska A., *Swoboda promocji a ochrona przed nieuczciwymi praktykami handlowymi w projektach prawa Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2005, z. 2.

Oliver J.M., *Law and Economics*, Allen & Unwin, London 1979.

Reich N., *Full harmonisation of EU consumer law – fiction or friction? – Some problem areas*, [w:] R. Stefanicki (red.), *Aktualne tendencje w prawie konsumenckim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.

Węgrzyn J., *Prawo konsumenta do informacji w Konstytucji RP i w prawie unijnym*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2013.

C. Strony internetowe

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

<http://legislacja.rcl.gov.pl/>

<http://www.europarl.europa.eu/portal/pl>

<https://www.premier.gov.pl/>

<http://www.rzeczniczy.konsumentow.eu/biuletyny/>